

JULIANE KOKOTT
FŐTANÁCSNOK INDÍTVÁNYA

Az ismertetés napja: 2009. február 19.¹

I – Bevezetés

1. A jelen előzetes döntéshozatal iránti kérelem lehetőséget kínál a Bíróságnak annak tisztázására, hogy milyen követelményeket kell támasztani az EK 81. cikk (1) bekezdése értelmében vett versenykorlátozó célú összehangolt magatartás megállapításával szemben.

2. A középpontban annak tisztázása áll, hogy a versenykorlátozó cél feltételezése megköveteli-e és mennyiben a konkrét piaci körülményeknek, a vállalkozások piaci magatartásának és a magatartásuk versenyre gyakorolt hatásainak vizsgálatát. Ezenkívül meg kell határozni, hogy a közösségi jog milyen előírásokat tartalmaz a bizonyosság foka tekintetében, ha nemzeti eljárásban kell megállapítani az EK 81. cikk megsértését.

3. E kérdések nem alábecsülendő jelentőséggel bírnak a közösség versenyjogának hatékony végrehajtása szempontjából az új

decentralizált rendszerben, amit a kartell eljárásjog modernizálása vezetett be az 1/2003/EK rendelettel². Megválaszolásuk során számításba kell venni azt a veszélyt is, amit az EK-Szerződés versenyszabályainak felhígulása maga után vonna az európai belső piac³, ugyanakkor az európai fogyasztók számára is.

II – Jogi háttér

A – A közösségi jog

4. A jelen ügy közösségi jogi háttérét az EK 81. cikk (1) bekezdése adja, amely a következőképpen rendelkezik:

2 – A Szerződés 81. és 82. cikkében meghatározott versenyszabályok végrehajtásáról szóló, 2002. december 16-i 1/2003/EK tanácsi rendelet (HL 2003., L 1., 1. o.; magyar nyelvű különkiadás 8. fejezet, 2. kötet, 205. o.).

3 – Erre a veszélyre legutóbb például Geelhoed főtanácsnok utalt; lásd a C-407/04. P. sz., Dalmine kontra Bizottság ügyben 2006. szeptember 12-én ismertetett indítványának (EBHT 2007., I-829. o.) 136. és 137. pontjait, amelyekre a Bíróság ugyanezen ügyben 2007. január 25-én hozott ítélete is utal (84. pont).

1 – Eredeti nyelv: német.

„A közös piaccal összeegyeztethetetlen és tilos minden olyan vállalkozások közötti megállapodás, vállalkozások társulásai által hozott döntés és összehangolt magatartás, amely hatással lehet a tagállamok közötti kereskedelemre, és amelynek célja vagy hatása a közös piacon belüli verseny megakadályozása, korlátozása vagy torzítása, így különösen

szemben, ami által azok hátrányos versenyhelyzetbe kerülnek;

- a) a beszerzési vagy eladási árak, illetve bármely egyéb üzleti feltétel közvetlen vagy közvetett rögzítése;
- b) a termelés, az értékesítés, a műszaki fejlesztés vagy a befektetés korlátozása vagy ellenőrzése;
- c) a piacok vagy a beszerzési források felosztása;
- d) egyenértékű ügyletek esetén eltérő feltételek alkalmazása az üzletfelekkel szemben, ami által azok hátrányos versenyhelyzetbe kerülnek;
- e) a szerződések megkötésének függővé tétele olyan kiegészítő kötelezettségeknek a másik fél részéről történő vállalásától, amelyek sem természetüknél fogva, sem a kereskedelmi szokások szerint nem tartoznak a szerződés tárgyához.”

5. Kiegészítőleg utalni kell az 1/2003 rendeletre, amely a 2. cikkében különösen a következő szabályozást tartalmazza a bizonyítási terhet illetően:

„A Szerződés 81. és 82. cikkének alkalmazásával járó bármely nemzeti vagy közösségi eljárás során a Szerződés 81. cikkének (1) bekezdése vagy 82. cikke megsértésével kapcsolatos bizonyítási terhet a jogsértést állító fél vagy hatóság viseli. [...]”

6. Ezen túl az 1/2003 rendelet (5) preambulumbekzdésének utolsó mondata érdemel említést:

„Ez a rendelet nem érinti sem a bizonyítási eljárásokra vonatkozó nemzeti szabályokat, sem a tagállamok versenyhatóságainak és bíróságainak azon kötelezettségét, hogy az adott ügy megfelelő tényállásáról meggyőződjenek, feltéve, hogy e szabályok és kötelezettségek a közösségi jog általános elveivel összeegyeztethetők.”

(2) A nemzeti versenyjog alkalmazása nem vezethet az olyan megállapodásoknak, vállalkozások társulásai döntéseinek vagy összehangolt magatartásoknak a tilalmához, amelyek ugyan befolyásolhatják a tagállamok közötti kereskedelmet, viszont a Szerződés 81. cikke (1) bekezdésének értelmében nem korlátozzák a versenyt [...].

[...]

7. Az EK 81. cikk és a tagállami versenyjog közötti viszonyt az 1/2003 rendelet 3. cikke a következőképpen szabályozza:

B – *A nemzeti jog*

„(1) Ha a tagállamok versenyhatóságai vagy a nemzeti bíróságok a Szerződés 81. cikkének (1) bekezdése szerinti megállapodásokra, vállalkozások társulásainak döntéseire vagy összehangolt magatartásokra, amelyek e rendelkezés értelmében befolyásolhatják a tagállamok közötti kereskedelmet, a nemzeti versenyjogot alkalmazzák, akkor az ilyen megállapodásokra, döntésekre vagy összehangolt magatartásokra a Szerződés 81. cikkét is alkalmazniuk kell. [...]

8. Ami a holland jogot illeti, a jelen ügy jogi hátterét a versenyről szóló törvény (Mededingingswet⁴; a továbbiakban: Mw) határozza meg, a 2004. december 9-i törvénnyel⁵ módosított és 2005. július 1-jén hatályba lépett változatában.

4 – Wet van 22 mei 1997, houdende nieuwe regels omtrent de economische mededinging – Mededingingswet (Stb. 1997., 242. o.).

5 – Wet van 9 december 2004, houdende wijziging van de Mededingingswet in verband met het omvormen van het bestuursorgaan van de Nederlandse mededingingsautoriteit tot zelfstandig bestuursorgaan (Stb. 2005., 172. o.).

9. Az Mw 1. cikke többek között a következő fogalom-meghatározást tartalmazza:

„E törvény és az azon alapuló rendelkezések alkalmazásában:

[...]

h) összehangolt magatartás: az [EK-] Szerződés 81. cikkének (1) bekezdése értelmében vett összehangolt magatartás;

[...]”

10. Az Mw 6. cikkének (1) bekezdése a következőképpen rendelkezik:

„Tilos minden olyan vállalkozások közötti megállapodás, vállalkozások társulásai által hozott döntés és összehangolt magatartás, amelynek célja vagy hatása a hollandiai piacon vagy annak egy részén belüli verseny megakadályozása, korlátozása vagy torzítása.”

11. Az Mw 6. cikke (1) bekezdésének megsértése esetén a hollandiai versenyhatóság, az úgynevezett „NMa”⁶ igazgatótanácsa⁷ az Mw 56. cikke (1) bekezdésének a) pontja szerint a jogsértést elkövető természetes vagy jogi személlyel szemben bírságot szabhat ki.

III – A tényállás és az alapeljárás

A mobil távközlési szolgáltatások hollandiai piaca

12. Az alapügy szempontjából releváns időpontban, 2001. évben Hollandiában öt szolgáltató rendelkezett saját mobil távközlési hálózattal, nevezetesen a Ben Nederland BV⁸ (piaci részesedése: 10,6%), a KPN (42,1%), a Dutchtone NV⁹ (9,7%), a Libertel-Vodafone NV (26,1%) és a Telfort Mobiel BV¹⁰ (11,4%). Hatodik mobil távközlési hálózat kiépítésére nem volt mód, mivel már nem adtak ki több engedélyt. A mobil távközlési szolgáltatások piacára történő belépés tehát csak az öt

6 – Nederlandse Mededingingsautoriteit.

7 – Raad van bestuur.

8 – A továbbiakban: Ben.

9 – A továbbiakban: Dutchtone.

10 – A továbbiakban: Telfort.

szolgáltató valamelyikével vagy közülük többel kötött megállapodás útján volt lehetséges.

A 2001. június 13-i egyeztetés

Prepaid-csomagok és postpaid-szerződések Hollandiában

13. A mobil távközlési szolgáltatások kínálatában Hollandiában különbséget tehetünk prepaid-csomagok és postpaid-szerződések között. A prepaid-csomagok jellemzője, hogy az előfizető előre fizet; a prepaid kártya vagy feltöltés megvásárlásával lebeszélhető percekhez jut, amelyen belül telefonálhat. Ezzel szemben a postpaid-szerződésekre az jellemző, hogy a felhasznált percek meghatározott időszakra utólag számlázzák ki az előfizetőnek; ehhez jön rendszerint egy meghatározott összegű alapdíj, amely maga is tartalmazhat lebeszélhető perceket.

14. A postpaid-szerződés szerződéses kereskedőn keresztül történő megkötése vagy meghosszabbítása esetén utóbbi szállítja a mobiltelefont és a szolgáltató a SIM-kártyát¹¹. Ezenkívül a szolgáltató minden megkötött mobiltelefon-szerződés után jutalékot fizet a szerződéses kereskedőnek. Ez a szerződéses kereskedői alapjutalék adott esetben különböző kiegészítő jutalékokkal emelhető, a szerződéses kereskedőtől és az eladott szerződéstől függően.

11 – A SIM-kártya (*Subscriber Identity Module*) egy chipkártya, amelyet behelyeznek a mobiltelefonba, és a felhasználó hálózaton belüli azonosítására szolgál. A kártya úgymond a felhasználó mobil telefonkapcsolatát testesíti meg.

15. 2001. június 13-án a hollandiai piacon mobil távközlési szolgáltatásokat kínáló mobil távközlési szolgáltatók képviselői egyeztetést tartottak. Ezen az egyeztetésen többek között a postpaid-szerződések után fizetett szerződéses kereskedői alapjutalékok 2001. szeptember 1-jei vagy ezen időpont körüli csökkentéséről volt szó. Mint az előzetes döntéshozatalra utaló végzésből kiderül, ezen egyeztetés résztvevői egyes bizalmas információkat is megosztottak egymással¹².

Az alapeljárás

16. Az NMa 2002. december 30-i határozatával (a továbbiakban: eredeti határozat) megállapította, hogy a Ben, a Dutchtone, a KPN, az O2 (Telfort) és a Vodafone (akkoriban Libertel-Vodafone) megállapodást kötöttek egymással, illetve összehangolták magatartásukat. Az NMa arra a következtetésre jutott, hogy e magatartások jelentős mértékben hatással vannak a versenyre, következésképpen pedig sértik az Mw 6. cikke (1) bekezdésének tilalmát. Ezért bírságot

12 – A holland kormány kiegészítőleg előadja, hogy a szerződéses kereskedői alapjutalékok tervbe vett csökkentésének mértékéről, időpontjáról és módjáról volt szó.

szabott ki az érintett vállalkozásokkal szemben.

a másodfokú határozatot, az NMa-t pedig új határozat hozatalára utasította¹⁴.

17. Az öt érintett vállalkozás panaszt nyújtott be az eredeti határozat ellen.

18. Az NMa 2004. szeptember 27-i másodfokú határozatával a T-Mobile (akkoriban Ben), a KPN, az Orange (akkoriban Dutchtone), a Vodafone és az O2 (Telfort) által előterjesztett jogalapokat részben megalapozottnak és részben megalapozatlannak nyilvánította. Míg a versenykorlátozó megállapodás kifogását elutasította, addig a versenykorlátozó összehangolt magatartás kifogását helybenhagyta, és megállapította, hogy az Mw 6. cikkének megsértése mellett az EK 81. cikk (1) bekezdésének megsértése is fennáll¹³. Az NMa mérsékelte a bírságokat.

19. A T-Mobile, a KPN, az Orange, a Vodafone és a Telfort a másodfokú határozatot keresettel támadták meg a Rechtbank te Rotterdam előtt.

20. A Rechtbank te Rotterdam 2006. július 13-i ítéletével hatályon kívül helyezte

21. Az ítélet ellen az NMa és három érintett vállalkozás – a T-Mobile, a KPN, az Orange – fellebbezéssel éltek a College van Beroep voor het bedrijfsleven, a kérdést előterjesztő bíróság előtt¹⁵. Emellett a Vodafone továbbra is félként vesz részt az alapeljárásban, ezzel szemben a kérdést előterjesztő bíróság állítása szerint ez az Orange-ra időközben már nem igaz.

IV – Az előzetes döntéshozatal iránti kérelem és a Bíróság előtti eljárás

22. A Bírósághoz 2008. január 9-én beérkezett, 2007. december 31-i végzésével a College van Beroep voor het bedrijfsleven felfüggesztette az eljárást, és a következő három kérdést terjesztette a Bíróság elé előzetes döntéshozatalra:

1) Milyen szempontokat kell vizsgálni az EK 81. cikk (1) bekezdésének alkalmazása során annak megállapítása érdekében, hogy egy összehangolt magatartás

13 – Ezen megállapítás háttérében a holland kormány állítása szerint az 1/2003 rendelet, különösen pedig 3. cikke (1) bekezdésének hatálybalépése áll.

14 – Amint az iratokból kitűnik, a Rechtbank te Rotterdam nem látta bizonyítottnak az Orange és a Telfort részvételét az összehangolt magatartásban.

15 – Az NMa fellebbezése az Orange részvételét illeti az összehangolt magatartásban. A kérdést előterjesztő bíróság az előzetes döntéshozatalra utaló határozatában ennyiben helybenhagyja az elsőfokú bíróság azon álláspontját, hogy az Orange részvétele nem bizonyított.

célja a közös piacon belüli verseny megakadályozása, korlátozása vagy torzítása-e?

csatlakozott a holland kormány írásbeli észrevételeihez.

- 2) Úgy kell-e értelmezni az EK 81. cikket, hogy e rendelkezés nemzeti bíróság általi alkalmazása során az összehangolás és a piaci magatartás közötti okozati összefüggést a nemzeti jog rendelkezései szerint kell bizonyítani és a bizonyítékokat értékelni, ha e rendelkezések nem kedvezőtlenebbek, mint azok, amelyek a hasonló nemzeti eljárásokra vonatkoznak, és nem teszik gyakorlatilag lehetetlenné vagy rendkívül nehezé a közösségi jog által biztosított jogok gyakorlását?

V – Értékelés

A – Az előzetes döntéshozatal iránti kérelem elfogadhatóságáról

- 3) Érvényesül-e az EK 81. cikkben foglalt összehangolt magatartás fogalmának alkalmazása során az összehangolás és a piaci magatartás közötti okozati összefüggés vélelme akkor is, ha az összehangolásra pusztán egy esetben került sor, és az összehangolt magatartásban részt vevő vállalkozás a piacon továbbra is aktívan működik, vagy csak olyan esetekben, amikor az összehangolt magatartásra hosszú időn keresztül és bizonyos rendszerességgel kerül sor?

24. Az előzetes döntéshozatal iránti kérelem elfogadhatósága tekintetében két szempontot kell röviden megemlíteni.

25. Először is a kérdést előterjesztő bíróság az EK 81. cikk (1) bekezdésének értelmezését kéri, jöllehet az NMa alapeljárásban vitatott határozata elsősorban a nemzeti versenyjogon (Mw 6. cikk (1) bekezdés) alapul.

23. A Bíróság előtti eljárás során a T-Mobile, a KPN, a Vodafone, a holland kormány és az Európai Közösségek Bizottsága tett írásbeli és szóbeli észrevételeket. Az NMa

26. Mindazonáltal nem vitatott, hogy az Mw 6. cikkének (1) bekezdése tartalmilag

teljesen az EK 81. cikk (1) bekezdésének vonatkozó közösségi jogi előírásához igazodik. Ilyen esetre irányadó az az állandó ítélkezési gyakorlat, mely szerint egyértelmű közösségi érdek, hogy a közösségi jogból vett rendelkezéseket vagy fogalmakat egységesen értelmezzék¹⁶.

27. Ezen túl az 1/2003 rendelet 3. cikkének (1) bekezdése kötelezi az NMa-t, hogy az összehangolt magatartásokra, amelyek hatással lehetnek a tagállamok közötti kereskedelemre, az Mw 6. cikkének belső jogi előírása mellett az EK 81. cikket is alkalmazza. Ennek megfelelően került jogalapként hivatkozásra az NMa másodfokú határozatában az Mw 6. cikkének (1) bekezdése mellett az EK 81. cikk (1) bekezdése is. Az EK 81. cikk (1) bekezdése ezzel a jelen ügyben nemcsak közvetett vonatkoztatási pontként játszik szerepet az Mw 6. cikke (1) bekezdésének értelmezése tekintetében, hanem az alapügyre közvetlenül alkalmazandó előírásként is.

28. Ennek fényében az előterjesztett kérdéseknek az EK 81. cikk értelmezése, valamint a közösségi jog és a nemzeti versenyjog viszonya tekintetében meglévő relevanciája nem kétséges.

16 – Lásd legutóbb a C-217/05. sz. Confederación Española de Empresarios de Estaciones de Servicio ügyben 2006. december 14-én hozott ítélet (EBHT 2006., I-11987. o.) 19. és 20. pontjait, és a C-280/06. sz., ETI és társai ügyben 2007. december 11-én hozott ítélet (EBHT 2007., I-10893. o.) 21. és 26. pontjait, valamint az ott idézett ítélkezési gyakorlatot.

29. Másodszor a Vodafone előadja, hogy az első kérdés megválaszolása nem szükséges, mivel a jogi helyzet már a Bizottság által közzétett értelmezési útmutató alapján is világos¹⁷. Ezzel kapcsolatban egyrészt meg kell jegyezni, hogy a Bizottság közleményei jogilag nem kötelezőek, és ezért nem előzik meg a Bíróságnak az EK 234. cikke szerinti eljárásban adott értelmezését. Másrészt egy előzetes döntéshozatal iránti kérelem akkor is elfogadható lenne, ha a jogi helyzet világos lenne; mindenesetre akkor a Bíróság eljárási szabályzata 104. cikkének 3. §-a szerinti végzéssel való megválaszolás jönne szóba.

30. Végül a Vodafone azt állítja, hogy nyilvánvaló, hogy a vitatott összehangolt magatartásnak nem volt versenykorlátozó célja. Figyelemmel a felek közötti élénk vitára mind az alapeljárásban, mind a Bíróság előtt e kérdés tekintetében, ez az állítás helytelennek tűnik.

31. Összességében az előzetes döntéshozatal iránti kérelem teljes egészében elfogadható.

17 – A Vodafone a Bizottság „Iránymutatások az EK-Szerződés 81. cikke (3) bekezdésének alkalmazásához” című közleményének (HL 2004., C 101., 97. o.) 21. és 22. pontjára hivatkozik.

B – Az előzetes döntéshozatal iránti kérdések tartalmi értékelése

32. A kérdést előterjesztő bíróság három kérdése összességében arra irányul, hogy milyen követelményeket kell támasztani az EK 81. cikk (1) bekezdése értelmében vett versenykorlátozó összehangolt magatartás megállapításával szemben.

33. Ennek során nem annyira magáról az összehangolt magatartásnak a fogalmáról van szó. Az állandó ítélkezési gyakorlat szerint az egyfajta egyeztetést jelent a vállalkozások között, amelyek nem kötnek kifejezetten megállapodást, ám a kockázatokkal teli versenyt tudatosan helyettesítik egymás közötti gyakorlati együttműködéssel¹⁸.

34. A jelen ügy középpontjában sokkal inkább az összehangolt magatartások versenykorlátozó jellegének megítélése, ezzel összefüggésben pedig az olyan összehangolt magatartások elhatárolása áll, amelyek versenykorlátozó jellege csak a hatásukból

következik, illetve amelyeket már *céljuk alapján* versenykorlátozóznak kell tekinteni. Különösen az utóbbi esetkör tekintetében nem világos ugyanis a kérdést előterjesztő bíróság számára, hogy a versenykorlátozó cél feltételezése megköveteli-e és mennyiben a konkrét piaci körülményeknek, a vállalkozások piaci magatartásának és a magatartásuk versenyre gyakorolt hatásainak vizsgálatát.

1. Az első kérdésről: versenykorlátozó célú összehangolt magatartás feltételezésének kritériumai

35. Első kérdésével a kérdést előterjesztő bíróság lényegében azt szeretné megtudni, hogy milyen kritériumok alapján kell megítélni, hogy egy összehangolt magatartás *célja* a közös piacon belüli verseny megakadályozása, korlátozása vagy torzítása-e.

36. Az NMa tudvalevőleg egy sor holland mobil távközlési szolgáltatásokat kínáló szolgáltatóval szemben azzal a kifogással élt, hogy azok a 2001. júniusi egyeztetésük alkalmával bizalmas információkat cseréltek ki, és ezeket egymás között megvitatták, ami piaci magatartásuk összehangolásához vezetett a szerződéses kereskedők bizonyos jutalékainak csökkentése tekintetében.

18 – A 48/69. sz., Imperial Chemical Industries kontra Bizottság „ICI kontra Bizottság” ügyben 1972. július 14-én hozott ítélet (EBHT 1972., 619. o.) 64. pontja, és az 52/69. sz., Geigy kontra Bizottság ügyben 1972. július 14-én hozott ítélet (EBHT 1972., 787. o.) 26. pontja, a 40/73–48/73., 50/73., 54/73–56/73., 111/73., 113/73. és 114/73. sz., Suiker Unie és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 1975. december 16-án hozott ítélet (EBHT 1975., 1663. o.) 26. pontja, a 170/80. sz. Züchner-ügyben 1981. július 14-én hozott ítélet (EBHT 1981., 2021. o.) 12. pontja, továbbá a C-49/92. P. sz., Bizottság kontra Anic Partecipazione ügyben 1999. július 8-án hozott ítélet (EBHT 1999., I-4125. o.) 115. pontja, és a C-199/92. P. sz., Hüls kontra Bizottság ügyben 1999. július 8-án hozott ítélet (EBHT 1999., I-4287. o.) 158. pontja.

37. Nem minden, versenytársak közötti információcsere irányul szükségképpen arra, hogy az EK 81. cikk (1) bekezdése értelmében megakadályozza, korlátozza vagy torzítsa a közös piacon belüli versenyt¹⁹.

38. Azt, hogy a versenykorlátozó cél fennáll-e, sokkal inkább a mindenkori eset körülményeire figyelemmel kell vizsgálni. Ennek során ugyanazok a kritériumok mértékadók, mint az EK 81. cikk (1) bekezdésének hatálya alá tartozó vállalkozások közötti megállapodásra és vállalkozások társulásai által hozott döntésekre²⁰. Ezzel a megállapodásokra és döntésekre vonatkozó ítélkezési gyakorlat a vállalkozások összehangolt magatartására is alkalmazandó.

39. A versenykorlátozó cél feltételezésének kiindulópontja eszerint az összehangolt magatartás tartalma²¹ és célkitűzése²², míg

a részes felek szubjektív szándéka mindenestre kiegészítőleg figyelembe vehető, de nem meghatározó²³. Figyelemmel kell lenni továbbá azokra a gazdasági és jogi összefüggésekre is, amelyekbe az összehangolt magatartások illeszkednek²⁴.

40. Mindenekelőtt a holland mobil távközlési szolgáltatók közötti összehangolt magatartás tartalma és gazdasági velejárói képezik vita tárgyát a jelen ügyben. Egyszerűen megfogalmazva, mind a kérdést előterjesztő bíróság, mind a T-Mobile, a KPN és a Vodafone kétségeinek ad hangot, hogy az összehangolt magatartás tárgya és gazdasági velejárói alapján beszélhetünk-e az EK 81. cikk (1) bekezdése értelmében vett versenykorlátozó célról.

41. E kétség fényében a következőkben azokat a kritériumokat kell közelebbről megvilágítani, amelyek alapján az alapeljárásban vitatotthoz hasonló összehangolt magatartás céljának versenykorlátozó voltát meg kell ítélni.

19 – Ilyen cél elutasításra került például a C-238/05. sz. Asnef-Equifax ügyben 2006. november 23-án hozott ítélet (EBHT 2006., I-11125. o.) 46–48. pontjaiban, a spanyol itellel kapcsolatos információcsere-rendszerek tekintetében.
20 – Az ICI kontra Bizottság ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 18. lábjegyzetben) 64. és 65. pontjai, a Bizottság kontra Anic Participazioni ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 18. lábjegyzetben) 112. és 123. pontjai, és a Hüls kontra Bizottság ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 18. lábjegyzetben) 164. pontja.
21 – Az 56/65. sz. LTM-ügyben 1966. június 30-án hozott ítélet (EBHT 1966., 282. o.) 303. pontja, a 96/82–102/82., 104/82., 105/82., 108/82. és 110/82. sz., IAZ International Belgium és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 1983. november 8-án hozott ítélet (EBHT 1983., 3369. o.) 25. pontja, és a C-209/07. sz., Beef Industry Development Society és Barry Brothers „BIDS” ügyben 2008. november 20-án hozott ítélet (EBHT 2008., I-8637. o.) 16. pontja.
22 – Az LTM-ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 21. lábjegyzetben) 303. pontja, a 19/77. sz., Miller kontra Bizottság ügyben 1978. február 1-jén hozott ítélet (EBHT 1978., 131. o.) 7. pontja, a 29/83 és 30/83. sz., CRAM és Rheinzink kontra Bizottság egyesített ügyekben 1984. március 28-án hozott ítélet (EBHT 1984., 1679. o.) 26. pontja, a C-551/03. P. sz., General Motors kontra Bizottság ügyben 2006. április 6-án hozott ítélet (EBHT 2006., I-3173. o.) 66. pontja, és a „BIDS”-ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 21. lábjegyzetben) 21. pontja.

23 – Az IAZ International Belgium és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet (hivatkozva a 21. lábjegyzetben) 25. pontja és a General Motors kontra Bizottság ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 22. lábjegyzetben) 77. és 78. pontjai; ugyanilyen értelemben a „BIDS”-ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 21. lábjegyzetben) 21. pontja.
24 – Az LTM-ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 21. lábjegyzetben) 303. pontja, az IAZ International Belgium és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet (hivatkozva a 21. lábjegyzetben) 25. pontja, a CRAM és Rheinzink kontra Bizottság egyesített ügyekben hozott ítélet (hivatkozva a 22. lábjegyzetben) 26. pontja, a General Motors kontra Bizottság ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 22. lábjegyzetben) 66. pontja, és a „BIDS”-ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 21. lábjegyzetben) 16. pontja; lásd továbbá az 56/64. és 58/64. sz., Consten és Grundig kontra Bizottság egyesített ügyekben 1966. július 13-án hozott ítélet (EBHT 1966., 322. o.) 391. pontját.

a) Általános megjegyzések a versenykorlátozó cél fogalmához

42. Először is emlékeztetni kell arra, hogy a versenykorlátozó cél és a versenykorlátozó hatás nem kumulatív, hanem alternatív feltételek az EK 81. cikk (1) bekezdésében előírt tilalom szempontjából²⁵. Másképp kifejezve, az összehangolt magatartások hatásuktól függetlenül már akkor is tilosak, ha versenykorlátozó célra irányulnak²⁶. Felesleges valamely megállapodás tényleges hatásainak vizsgálata, amennyiben kiderül, hogy annak célja a közös piacon a verseny megakadályozása, korlátozása vagy torzítása²⁷. Az ilyen magatartás ugyanis akkor is tilos, ha a piacon nem lép fel versenykorlátozó hatás²⁸.

43. Bizonyos magatartásformáknak pusztán versenykorlátozó céljuk miatti tilalmát az igazolja, hogy a vállalkozások közötti összejárás bizonyos formái már természetüknél fogva úgy tekinthetők, hogy károsak a rendes verseny megfelelő működésére²⁹. Az ilyen elismerten szociálisan káros magatartásformák *per se* megtiltása (úgynevezett „per se tilalom”) jogbiztonságot teremt, és minden piaci szereplő számára lehetővé teszi, hogy ennek megfelelően cselekedjen. Ezen túl a versenyhatóságok és a bíróságok erőforrásai így ésszerűen megkímélhetők.

- 25 – Az LTM-ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 21. lábjegyzetben) 303. és azt követő pontja, és a „BIDS”-ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 21. lábjegyzetben) 15. pontja; lásd továbbá a C-219/95. P. sz., Ferriere Nord kontra Bizottság ügyben 1997. július 17-én hozott ítélet (EBHT 1997., I-4411. o.) 13–15. pontjait.
- 26 – A Bizottság kontra Anic Partecipazioni ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 18. lábjegyzetben) 123. pontja, a Hüls kontra Bizottság ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 18. lábjegyzetben) 164. pontja, valamint a C-235/92. P. sz., Montecatini kontra Bizottság ügyben 1999. július 8-án hozott ítélet (EBHT 1999., I-4539. o.) 124. pontja.
- 27 – Állandó ítélkezési gyakorlat a Consten és Grundig kontra Bizottság ügyben hozott ítélet óta (hivatkozva a 24. lábjegyzetben, 390. és azt követő pont); lásd például a 123/83. sz. Clair-ügyben 1985. január 30-án hozott ítélet (EBHT 1985., 391. o.) 22. pontját, és az utóbbi időkből a C-238/99. P., C-244/99. P., C-245/99. P., C-247/99. P., C-250/99. P., C-252/99. P. és 254/99. P. sz., Limburgse Vinyl Maatschappij és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2002. október 15-én hozott ítélet (EBHT 2002., I-8375. o.) 491. pontját, a C-204/00. P., C-205/00. P., C-211/00. P., C-213/00. P., C-217/00. P. és C-219/00. P. sz., Aalborg Portland és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2004. január 7-én hozott ítélet (EBHT 2004., I-123. o.) 261. pontját, a C-105/04. P. sz., Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied kontra Bizottság ügyben 2006. szeptember 21-én hozott ítélet (EBHT 2006., I-8725. o.) 125. pontját, a „BIDS”-ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 21. lábjegyzetben) 15. pontját, valamint a C-101/07. P. és C-110/07. P. sz., Coop de France Bétail et Viande kontra Bizottság egyesített ügyekben 2008. december 18-án hozott ítélet (EBHT 2008., I-10193. o.) 87. pontját.
- 28 – A Bizottság kontra Anic Partecipazioni ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 18. lábjegyzetben) 122. pontja, a Hüls kontra Bizottság ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 18. lábjegyzetben) 163. pontja, valamint a Montecatini kontra Bizottság ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 26. lábjegyzetben) 123. pontja.

44. A versenykorlátozó célú összehangolt magatartás fogalmát kétségtől nem lehet túlságosan tágan értelmezni³⁰, ha azokra a lényegbevégő következményekre gondolunk, amelyeknek az érintett vállalkozások az EK 81. cikk (1) bekezdésének megsértése esetén kiteszik magukat³¹. Ugyanilyen kevésbé szabad azonban a fogalmat túlságosan megszorítóan értelmezni, ha nem akarjuk a „célzott jogsértés” elsődleges jogi tilalmát félreértelmezni, és ezzel az EK 81. cikk (1) bekezdését gyakorlati hatékonyságának

- 29 – A „BIDS”-ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 21. lábjegyzetben) 17. pontja.
- 30 – Az EK 81. cikk (1) bekezdésének (korábban EK-Szerződés 85. cikke (1) bekezdésének) alapvetően „megszorító jellegéhez” lásd a 24/67. sz. Parke-ügyben 1968. február 29-én hozott ítélet (EBHT 1968., 85. o.) 112. pontját.
- 31 – Az 1/2003 rendelet 23. cikke (2) bekezdésének a) pontja szerint a vállalkozásokra legfeljebb az előző üzleti év teljes forgalmának 10%-át kitevő bírság szabható ki az EK 81. cikk szándékos vagy gondatlan megsértése esetén (a nemzeti hatóságok által kiszabható szankciókról lásd az 5. cikk (1) bekezdésének 4. francia bekezdését). E szankcióktól eltekintve a 7. cikk (1) bekezdése (az 5. cikk (1) bekezdésének 1. francia bekezdése) szerint a vállalkozás határozatlan kötelezhető a jogsértés befejezésére. Ehhez jönnek adott esetben harmadik felek kártérítési igényei.

egy részétől megfosztani. Az EK 81. cikk (1) bekezdésének szövegéből is következik, hogy mind a versenykorlátozó célú összehangolt magatartások, mind a versenykorlátozó hatásúak tilosak³².

45. Eltérően attól, ahogyan a kérdést előterjesztő bíróság látszólag feltételezi, a „célzott jogsértés” tilalmát következésképpen nem lehet például úgy érteni, hogy a versenykorlátozó cél csupán a jogellenesség egyfajta vélemét keletkezteti, ami azonban megdönthető, ha a konkrét ügyben nem bizonyíthatók a piaci folyamatokra gyakorolt negatív hatások³³. Az ilyen értelmezés ugyanis arra vezetne, hogy az EK 81. cikk (1) bekezdésének két függetlenül egymás mellett álló tényállási alternatívája megengedhetetlen módon összekeveredne: egyrészt a versenykorlátozó *célú* összejátszás tilalma, másrészt a versenykorlátozó *hatású* összejátszás tilalma.

46. A versenykorlátozó cél feltételezésének a konkrét versenykorlátozó hatások fennállásának vagy hiányának az egyedi ügyben való tényleges megállapításától való függővé tétele túl messzire vezet, függetlenül attól, hogy ez alatt a versenytársakra, a fogyasztókra vagy a közre gyakorolt hatásokat értünk. Az EK 81. cikk (1) bekezdése szerinti tilalom

esetében sokkal inkább elégséges, ha egy összehangolt magatartás a meglévő tapasztalatok alapján képes arra, hogy negatív hatásokat fejtsen ki a versenyre³⁴. Más szóval az összehangolt magatartásnak csupán *konkrétan* – azaz a mindenkori jogi és gazdasági összefüggéseit figyelembe véve – *alkalmasnak* kell lennie arra³⁵, hogy a közös piacon belüli verseny megakadályozásához, korlátozásához vagy torzításához vezessen. Hogy ilyen versenykorlátozó hatás azonban ténylegesen fellép-e és milyen mértékben, mindenesetre az esetleges bírság nagyságának megítélése és a kártérítési igények szempontjából bírhat relevanciával.

47. Végül ennyiben az EK 81. cikk (1) bekezdéséből következő „célzott versenykorlátozás” tilalma hasonlít a büntetőjogból ismert *veszélyeztetési bűncselekményekre*: aki jelentős alkoholos vagy kábítószeres befolyás alatt autót vezet, a legtöbb jogrendszerben büntetőjogi vagy szabálysértési szankciónak teszi ki magát, éspedig teljességgel függetlenül attól, hogy a közúti forgalomban valakit ténylegesen veszélyeztetett volna, vagy netán balesetet okozott volna. Ugyanilyen értelemben a vállalkozások megsértik az európai versenyjogot és bírsággal sújthatók, ha a piacon versenykorlátozó célú összehangolt magatartást alkalmaznak; az, hogy a konkrét esetben bizonyos piaci szereplők vagy a köz ténylegesen károsul-e, lényegtelen.

32 – Ebben az értelemben lásd a Bizottság kontra Anic Partecipazioni ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 18. lábjegyzetben) 125. pontját, a Hüls kontra Bizottság ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 18. lábjegyzetben) 166. pontját és a Montecatini kontra Bizottság ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 26. lábjegyzetben) 126. pontját.

33 – A kérdést előterjesztő bíróság ugyan nem beszél szó szerint vélemlről, hangsúlyozza azonban a „téves pozitív eredmények” elkerülésének szükségességét.

34 – Lásd ehhez a Bizottság iránymutatásának 21. pontját (hivatkozva a 17. lábjegyzetben).

35 – Ugyanilyen értelemben – még ha az EK 82. cikkével összefüggésben is – lásd a C-95/04. P. sz., British Airways kontra Bizottság ügyben 2006. február 23-án ismertetett indítványom (EBHT 2007., I-2331. o.) 68–74. pontjait.

48. Az Elsőfokú Bíróság GlaxoSmithKline Services kontra Bizottság ügyben hozott ítéletéből³⁶ – amelyre a KPN hivatkozik – sem következik más. Az ítélet felettébb félreérthetően megfogalmazott 147. pontjában kétségtől eltekintve az olvasható, hogy a megállapodás versenykorlátozó jellege nem vezethető le önmagában a megállapodás szövegének az összefüggéseire tekintettel történő olvasatból, hanem „szükségképpen” fontolóra kell venni a megállapodás hatásait is. Véleményem szerint ezzel csupán az jut kifejezésre, hogy egy megállapodás (vagy magatartás) célját nem absztrakt módon, hanem konkrétan – azaz mindenkor jogi és gazdasági összefüggéseit figyelembe véve – kell megítélni, amelynek során a mindenkor piaci sajátosságait figyelembe kell venni; a GlaxoSmithKline Services ügyben az Elsőfokú Bíróság véleménye szerint ezek abban álltak, hogy az árak az állami szabályozás megléte miatt nagymértékben kívül estek a kereslet és kínálat szabad versenyén, és a közigazgatási hatóságok rögzítették vagy ellenőrizték. Ezen értelmezés alapulvételével nincs ellentmondás a GlaxoSmithKline Services kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 147. pontja és az általam az indítvány 46. pontjában mondottak között. Ha azonban a GlaxoSmithKline Services kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 147. pontját úgy kell érteni, hogy a versenykorlátozó cél feltételezéséhez mindenesetre („szükségképpen”) szükség van a versenyre gyakorolt konkrét hatások megállapítására, úgy az Elsőfokú Bíróság tévesen alkalmazta a jogot.

49. Helyesen ugyanis a versenykorlátozó cél feltételezése – amint az kifejtésre került – nem feltételezi az összehangolt magatartás konkrét hatásainak vizsgálatát, hanem csupán a maga-

tartás *konkrét alkalmasságát*, hogy versenykorlátozó módon hasson.

b) A versenykorlátozó cél a jelenlegihez hasonló ügyben

50. A jelen ügyben megállapított összehangolt magatartást az NMa arra vezeti vissza, hogy több holland mobil távközlési szolgáltatásokat kínáló szolgáltató között információcserére került sor a szerződéses kereskedők bizonyos jutalékainak általuk tervezett csökkentéséről.

51. A bizalmas üzleti információk versenytársak közötti ilyenfajta cseréje a tervezett piaci magatartásokra vonatkozóan alapvetően alkalmas arra, hogy versenykorlátozó hatásokkal járjon, mivel az érintett piacon a bizonytalanság fokát csökkentik vagy megszüntetik, amelynek következménye a vállalkozások közötti verseny korlátozása³⁷. Ebben az összefüggésben lényegtelen, hogy az ilyen információcsere fő tárgyát a kapcsolatfelvétel jelenti-e, vagy csak olyan kapcsolatfelvétel alkalmából (például rejtve) került arra sor, amelynek önmagában nem volt jogellenes célja³⁸.

36 – Az Elsőfokú Bíróság T-168/01. sz., GlaxoSmithKline Services kontra Bizottság ügyben 2006. szeptember 27-én hozott ítélete (EBHT 2006., II-2969. o.).

37 – A C-7/95. P. sz., Deere kontra Bizottság ügyben 1998. május 28-án hozott ítélet (EBHT 1998., I-3111. o.) 88. és 90. pontja, a C-194/99. P. sz., Thyssen Stahl kontra Bizottság ügyben 2003. október 2-án hozott ítélet (EBHT 2003., I-10821. o.) 81. pontja, az Asnef-Equifax ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 19. lábjegyzetben) 51. és 62. pontja; hasonlóan már az ICI kontra Bizottság ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 18. lábjegyzetben) 101., 112. és 119. pontjai.

38 – Ebben az értelemben lásd a General Motors kontra Bizottság ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 22. lábjegyzetben) 64. pontját és a BIDS-ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 21. lábjegyzetben) 21. pontját.

– A versenytársak közötti információcsere a versenyjogi önállóságra vonatkozó követelmény fényében

52. Szem előtt kell tartani, hogy a gazdasági szereplők önállósága a működő verseny alapfeltételei közé tartozik. Ennek megfelelően az EK-Szerződés versenyjogi előírásainak is az a gondolat az alapja, hogy minden gazdasági szereplőnek önállóan kell meghatároznia a közös piacon folytatni kívánt politikáját. Az önállóságra vonatkozó követelménnyel ellentétes a gazdasági szereplők közötti bármely olyan közvetlen vagy közvetett kapcsolatfelvétel, amely jellegénél fogva egy versenytárs piaci magatartását befolyásolja, vagy előtte feltárja, hogy az adott vállalkozás saját maga milyen piaci magatartásról döntött, illetve milyen piaci magatartást fontolgat, amennyiben ily módon olyan versenyfeltételek teremthetők, amelyek nem felelnek meg a szóban forgó piacon szokásos feltételeknek³⁹.

53. Ez annál inkább igaz, ha az információcsere egy erősen koncentrált oligopol piacot érint⁴⁰. A mobil távközlési szolgáltatások hollandiai piaca a 2001. évben pontosan

39 – A Suiker Unie és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 18. lábjegyzetben) 173. és 174. pontjai, a Züchner-ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 18. pontban) 13. és 14. pontjai, a Deere kontra Bizottság ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 37. lábjegyzetben) 86. és 87. pontjai, a Bizottság kontra Anic Partecipazioni ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 18. lábjegyzetben) 116. és 117. pontjai, a Hüls kontra Bizottság ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 18. lábjegyzetben) 159. és 160. pontjai és az Asnef-Equifax ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 19. lábjegyzetben) 52. és 53. pontjai; hasonlóképpen a BIDS-ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 21. lábjegyzetben) 34. pontja.

40 – A Deere kontra Bizottság ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 37. lábjegyzetben) 88. és 90. pontja és az Asnef-Equifax ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 19. lábjegyzetben) 58. pontja; a Thyssen Stahl kontra Bizottság ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 37. lábjegyzetben) 86. és 87. pontjaiban a Bíróság tisztázza, hogy egy információcsere-rendszer akkor is sértheti a versenyjogi szabályokat, ha az érintett piac esetében *nem* erősen koncentrált oligopol piacról van szó.

ilyen rendszernek tűnt: amint az az előzetes döntéshozatalra utaló végzésből következik, akkoriban csupán öt vállalkozás rendelkezett saját mobil távközlési hálózattal, miközben közülük egy – a KPN – 40%-os piaci részesedéssel rendelkezett, míg további független hálózatok kiépítésére rendelkezésre álló engedélyek hiányában nem volt mód⁴¹.

54. Ezen összefüggésben lényegtelen, hogy csak egy vállalkozás informálja versenytársait egyoldalúan tervbe vett piaci magatartásáról, vagy minden részes vállalkozás kölcsönösen informálja egymást megfontolásaikról és szándékaikról. Mivel ha már egy vállalkozás kibújik a fedezékből, és jövőbeli üzletpolitikájára vonatkozó bizalmas információkat oszt meg versenytársaival, ezáltal minden résztvevő számára csökken a jövőbeli piaci történésekkel kapcsolatos bizonytalanság, és a verseny csökkenésének és köztük az összecsúszásnak a veszélye alakul ki.

– Nincs szükség közvetlen kapcsolatra a fogyasztói árakkal

55. A nemzeti bíróság, a KPN és a Vodafone azt állítják, hogy a jelen ügyben az információcsere és az összehangolt magatartás csupán a szerződéses kereskedők jutalékait érintik,

41 – Lásd fent az indítvány 12. pontját.

és nincs közvetlen befolyásuk a fogyasztói árakra. A fogyasztói árak egyedül a mobil távközlési szolgáltatásokat kínáló szolgáltatók és ügyfelek közötti viszonyban kerülnek meghatározásra, anélkül, hogy a szerződéses kereskedőknek arra bármilyen befolyása lenne.

versenytársak vagy fogyasztók közvetlen érdekeit, hanem a *piac szerkezetét*, és ezáltal magát *a versenyt mint olyat (mint intézményt)* védje. Ily módon a fogyasztó is közvetett védelemben részesül. Ahol ugyanis a verseny mint olyan sérül, a fogyasztóknál bekövetkező hátrányoktól is tartani kell⁴².

56. Ez az érv nem helytálló. Az összehangolt magatartásoknak a fogyasztókra és az általuk fizetendő árra gyakorolt közvetlen befolyás nélkül is lehet versenykorlátozó céljuk.

57. Az EK 81. cikk (1) bekezdése a szövege szerint is teljesen általánosan a közös piacon belüli *verseny* megakadályozása, korlátozása vagy torzítása ellen irányul. Az EK 81. cikk (1) bekezdésének a)–e) pontjaiban felsorolt különféle példák között sem található arra vonatkozó korlátozás, hogy csak a fogyasztókra közvetlenül kiható versenykorlátozó üzleti gyakorlatok lennének tilosak.

58. Az EK 81. cikk sokkal inkább egy olyan rendszer része, amely megakadályozza a belső piaci verseny torzulását (az EK 3. cikk (1) bekezdésének g) pontja). Következésképpen az EK 81. cikk, ugyanúgy, mint a szerződés más versenyszabályai, nem kizárólag és elsősorban arra irányul, hogy az egyes

59. Az összehangolt magatartásnak tehát semmiképpen sem csak akkor van versenykorlátozó célja, ha alkalmas arra, hogy *közvetlenül* kihatasson a fogyasztókra és az általuk fizetendő árra, vagy – ahogy a T-Mobile kifejezi – a „consumer welfare”-re. A versenykorlátozó célt sokkal inkább már akkor feltételezni kell, ha az összehangolt magatartás alkalmas a közös piacon belüli *verseny* megakadályozására, korlátozására vagy torzítására. Ez ugyanis jelzi, hogy az összehangolt magatartás mindenesetre közvetve negatív hatással is bírhat a fogyasztókra.

60. Az EK 81. cikk (1) bekezdésében található tilalom leszűkítése olyan magatartásokra, amelyek közvetlen befolyással bírnak a fogyasztói árakra, megfosztaná a belső piac szempontjából meghatározó jelentőségű előírást gyakorlati hatékonysága nagy részétől.

42 – Egészében lásd a British Airways kontra Bizottság ügyben ismertetett indítványom (hivatkozva a 35. lábjegyzetben) 68. pontját.

– Az egyes versenyparáméterekre vonatkozó információcseré is elégséges

tozására vagy torzítására kerülhet sor. Következésképpen az ilyen összehangolt magatartáshoz versenykorlátozó cél tapad.

61. A kérdést előterjesztő bíróság által kialakított értelmezéssel ellentétben egyébként nem szükséges, hogy az összehangolt magatartás minden versenyparáméterre kiterjedjen. Akkor is lehet benne versenykorlátozó cél, ha csak egyes versenyparámétereket érint, mint például itt a szerződéses kereskedői alapjutalékot.

62. Ha ugyanis a vállalkozás egyoldalúan megrövidíti a szerződéses kereskedőknek biztosított jutalékot, ebből normál körülmények között kevesebb ösztönzés következik a szerződéses kereskedők részére, hogy szerződéseket közvetítsenek a vállalkozás és a fogyasztók között. Adott esetben ez olyan tényező lehet, amely az érintett vállalkozás piaci részesedését veszélyezteti, annál is inkább, mivel inentől kezdve a független szerződéses kereskedők számára⁴³ vonzóbb lehet, hogy a fogyasztóknak más vállalkozások termékeit inkább közvetítsék⁴⁴. Ezen – normális versenyfeltételek mellett mindenestre meglévő – gazdasági kockázat alól vonják ki magukat a vállalkozások, vagy mindenestre csökkentik azt, ha a jutalékaikat nem egyoldalúan, hanem mint itt, összehangolt magatartás keretében többé vagy kevésbé egyidejűleg csökkentik; ezzel ugyanis csökkentik a versenytársaik piaci magatartásával kapcsolatos bizonytalanságot. Ily módon a közös piacon belüli verseny megakadályozására, legalábbis azonban korlá-

63. Ehhez jön a jelen esetben, hogy a mobil távközlési szolgáltatók szemszögéből a szerződéses kereskedői jutalékok azon szolgáltatások vételárát jelentik, amelyeket a szerződéses kereskedők a postpaid-szerződések közvetítése során nyújtanak. Amint a Bizottság találoán megjegyezte, az EK 81. cikk (1) bekezdése a) pontjának példájából az következik, hogy a vételárakra („beszerzési árakra”) vonatkozó összehangolt magatartás közösségi jogilag tiltott, versenykorlátozó célra irányul.

– A piaci körülményeknek a versenytársak magatartására gyakorolt befolyásáról

64. A Vodafone előadja továbbá, hogy a szerződéses kereskedői alapjutalékokat az akkori uralkodó piaci körülmények alapján amúgy is csökkenteni kellett volna. A vállalkozások párhuzamos magatartására nem fogható rá versenykorlátozó cél, ha ez a magatartás a piac szerkezete és az azon uralkodó gazdasági viszonyok alapján megmagyarázható.

65. Ez az érv sem győz meg engem, még akkor sem, ha a Vodafone akkori piaci körülményekre vonatkozó becslését helyesnek tételezzük fel.

43 – A holland kormány adatai szerint 2001. évben Hollandiában a legtöbb postpaid-szerződés megkötését független szerződéses kereskedők közvetítették.

44 – Az előzetes döntéshozatalra utaló végzés szerint a jelen ügyben is a kereskedő határozza meg, hogy milyen módon és milyen eladási erőfeszítéssel köt szerződéseket a fogyasztókkal.

66. Kétségtelen, hogy a versenytársak nem minden piaci párhuzamos magatartását kell szükségképpen arra visszavezetni, hogy a versenytársak magatartásukat versenykorlátozó céllal hangolták össze⁴⁵. Az általános piaci helyzet is vezethet arra, hogy egy piacon tevékenykedő összes vállalkozás hasonló módon hajtja végre piaci magatartása kiigazítását⁴⁶.

67. A mindenkori vállalkozás által elvégzendő kiigazítás pontos időpontja, mértéke és módja tekintetében azonban továbbra is jelentős bizonytalanságok állhatnak fenn. Az olyan információcsere, amely alkalmas éppen ezen megmaradó bizonytalanságok versenytársak közötti felszámolására, versenykorlátozó célra irányul. Pontosan ilyen információcsere került sor jelen ügyben a rendelkezésre álló információk alapján, és ennyiben alapvetően különbözik a Vodafone által hivatkozott Zellstoff-ügytől⁴⁷.

68. A 2001. júniusi találkozó alkalmából végbement információcsere tárgya ugyanis

nem annyira az a körülmény volt, hogy bizonyos jutalékok kiigazítására *kerül sor* – ez legalábbis egy versenytárs esetében már előzőleg ismertnek tűnik –, mint inkább az a kérdés, hogy *hogyan* menjen végbe a kiigazítás, azaz milyen időpontban, milyen mértékben és milyen módon hajtsák végre a vállalkozások a szerződéses kereskedői alapjutalékok tervezett csökkentését.

69. Nincs támpont arra nézve, hogy a 2001. évben a gazdasági összefüggések kizárták volna a hatékony verseny minden lehetőségét a szerződéses kereskedői alapjutalékok esetleges csökkentésének idejét, mértékét és módját illetően⁴⁸.

70. Az EK 81. cikk nem akadályozza a gazdasági szereplőket abban, hogy magatartásukat a mindenkori piac körülményeihez igazítsák, és ennek során mind a gazdasági és jogi keretfeltételek esetleges változására, mind más vállalkozások piaci magatartásának esetleges változására intelligens módon reagáljanak⁴⁹. Az EK 81. cikk megtiltja mindazonáltal, hogy az ilyen kiigazításokat a szabad verseny játékszabályainak kiiktatásával foga-

45 – A 89/85., 104/85., 114/85., 116/85., 117/85. és 125/85–129/85. sz., Ahlström Osakeyhtiö és társai kontra Bizottság „Zellstoff II” egyesített ügyekben 1993. március 31-én hozott ítélet (EBHT 1993., I-1307. o.) 126. pontja; ugyanilyen értelemben a CRAM és Rheinzink kontra Bizottság ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 22. lábjegyzetben) 20. és 18. pontja.

46 – Ilyen értelemben lásd Mayras főtanácsnok ICI kontra Bizottság ügyben (hivatkozva a 18. lábjegyzetben) 1972. május 2-án ismertettét indítványát is, amelyre a Vodafone hivatkozik. Egy magatartásnak az EKG-Szerződés 85. cikkének (1) bekezdése (jelenleg az EK 81. cikk (1) bekezdése) szerinti összehangolt magatartásként való minősítéséhez Mayras főtanácsnok szerint az szükséges, hogy ez a magatartás „ne vagy *főképp* ne a piac szerkezetéből és az azon uralkodó gazdasági viszonyokból következzen” (lásd a főtanácsnoki indítvány első része első bekezdésének D pontját; kiemelés az eredetiben is).

47 – A Zellstoff II ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 45. lábjegyzetben); a Vodafone az ítélet 85–88., 123. és 124. pontjaira hivatkozik, amelyek ugyanakkor nem tartalmazzák a Bíróság semmilyen jogi fejtegetését.

48 – Ugyanilyen értelemben a 209/78–215/78. és 218/78. sz., Landewyck és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 1980. október 29-én hozott ítélet (EBHT 1980., 3125. o.) 153. pontja, a 240/82–242/82., 261/82., 262/82., 268/82. és 269/82. sz., Stichting Sigarettenindustrie és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 1985. december 10-én hozott ítélet (EBHT 1985., 3831. o.) 24–29. pontjai, és a Montecatini kontra Bizottság ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 26. lábjegyzetben) 127. pontja.

49 – A Suiker Unie és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 18. lábjegyzetben) 174. pontja, a Züchner-ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 18. lábjegyzetben) 14. pontja, a Deere kontra Bizottság ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 37. lábjegyzetben) 87. pontja, a Bizottság kontra Anic Partecipazioni ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 18. lábjegyzetben) 117. pontja, a Hüls kontra Bizottság ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 18. lábjegyzetben) 160. pontja és az Asnef-Equifax ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 19. lábjegyzetben) 53. pontja.

atosítsák, például azért, hogy a versenytársak egymás között összehangolják jövőbeli piaci magatartásukat, és ily módon bizonyos mértékig kivonják magukat a verseny nyomása és az azzal együtt járó piaci kockázatok alól.

mint az összehangolt magatartás közvetlen hatása a fogyasztói árakra.

71. Ha az ilyen gyakorlatokra nem alkalmaznánk az EK 81. cikket, így végső soron a versenytől védenénk a versenytársakat, és az érintett vállalkozások érdekeit előnyben részesítenénk a torzulásmentes versenyhez fűződő közérdekkel szemben (az EK 3. cikk (1) bekezdésének g) pontja). Az európai versenyjog céljának azonban *a verseny, és nem a versenytársak védelmének* kell lennie, mivel ebből közvetve a fogyasztók és a köz is előnyben részesül.

A bizalmas üzleti információk versenytársak közötti cseréjéhez versenykorlátozó cél tapad, ha a csere alkalmas arra, hogy a részes vállalkozások által tervbe vett piaci magatartással kapcsolatos fennálló bizonytalanságokat megszüntesse, és így a szabad verseny játékszabályait aláássa.

2. A második kérdésről: az összehangolás és a piaci magatartás közötti okozati összefüggés vélelmezése

c) Közbenső következtetés

72. Ezzel az alábbi közbenső következtetés vonható le:

Az összehangolt magatartás az EK 81. cikk (1) bekezdése értelmében vett versenykorlátozó célra irányul, ha tartalma és célja szerint, valamint a jogi és gazdasági összefüggések figyelembevételével konkrétan alkalmas arra, hogy a közös piacon belüli verseny megakadályozásához, korlátozásához vagy torzításához vezessen. A verseny ilyen megakadályozásának, korlátozásának vagy torzításának tényleges bekövetkezése éppoly kevésbé lényeges,

73. Második kérdésével a kérdést előterjesztő bíróság lényegében azt szeretné megtudni, hogy az összehangolás és a piaci magatartás közötti okozati összefüggés bizonyítására vonatkozó követelményeket egyedül a közösségi jogból vagy – bizonyos közösségi jogi határok figyelembevételével – a nemzeti jogból kell-e levezetni.

74. Az EK 81. cikk (1) bekezdése értelmében vett összehangolt magatartás fogalma három tényezőt feltételez: egyrészt az érdekelt vállalkozások közötti összehangolást, másrészt a vállalkozások ezen összehangolásnak megfelelő piaci magatartását, harmadrészt pedig

okozati összefüggést az összehangolás és a piaci magatartás között⁵⁰, anélkül azonban, hogy a piaci magatartásnak mint olyannak konkrét versenykorlátozásban kellene megnyilvánulnia⁵¹.

75. A Bíróság ítélkezési gyakorlata szerint megdönthető vélelem, hogy az összehangolásban résztvevő és a piacon továbbra is tevékenykedő vállalkozások piaci magatartásuk meghatározásánál figyelembe veszik a versenytársaikkal kicserélt információkat; ennek ellenkezőjét az érintett vállalkozásnak kell bizonyítania⁵².

76. A College van Beroep voor het bedrijfsleven kérdése annak tisztázására irányul, hogy ez a közösségi szinten elfogadott *okozati összefüggési vélelem* a nemzeti hatóságokat és bíróságokat is kötelezi-e, ha az EK 81. cikket alkalmazzák.

77. Az, hogy lehet-e és mennyiben lehet vélelmezni az összehangolás és a piaci magatartás közötti okozati összefüggést, bizonyítási

kérdés. A bizonyítási kérdéseket gyakran anyagi jogi problémának tekintik⁵³. A jelen ügyben azonban az összehangolt magatartás fogalmából csupán annyi vehető ki, hogy az összehangolásnak az érintett vállalkozás piaci magatartásával okozati viszonyban kell állnia. Ezzel szemben az EK 81. cikk (1) bekezdése szerinti összehangolt magatartás fogalma – eltérően attól, ahogy a holland kormány és a Bizottság gondolja – nem ad felvilágosítást arra nézve, hogy milyen körülmények között lehet bizonyítottnak tekinteni az összehangolás és a piaci magatartás közötti okozati összefüggést.

78. Olyan eljárásokban, amelyekben a Bizottság kartelljogi határozatai képezték a vizsgálat tárgyát, a közösségi bíróságok a bizonyítási kérdéseket kifejezett szabályozás hiányában mindig általánosan elismert megfontolásokra visszavezetve döntöttek el. A „*necessitas probandi incumbit ei qui agit*” megfontolásra vezethető vissza, hogy a versenyjogi szabályok megsértésének fennállásával kapcsolatos viták esetén a Bizottságnak kell bizonyítania az általa megállapított jogsértést és a bizonyítékokat előadni, amelyek a jogsértést jelentő tények fennállását jogilag kellően bizonyítják⁵⁴. A Bíróság

50 – A Bizottság kontra Anic Partecipazioni ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 18. lábjegyzetben) 118. pontja és a Hüls kontra Bizottság ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 18. lábjegyzetben) 161. pontja.

51 – A Bizottság kontra Anic Partecipazioni ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 18. lábjegyzetben) 124. pontja, a Hüls kontra Bizottság ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 18. lábjegyzetben) 165. pontja, a Montecatini kontra Bizottság ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 26. lábjegyzetben) 125. pontja és a Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied kontra Bizottság ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 27. lábjegyzetben) 139. pontja.

52 – A Bizottság kontra Anic Partecipazioni ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 18. lábjegyzetben) 121. és 126. pontjai és a Hüls kontra Bizottság ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 18. lábjegyzetben) 162. és 167. pontjai.

53 – Eltérően foglalt állást a Bíróság a C-242/95. sz. GT-Link ügyben 1997. július 17-én hozott ítélet (EBHT 1997., I-4449. o.) 26. pontjával összefüggésben értelmezett 23. pontjában.

54 – Állandó ítélkezési gyakorlat, például a C-185/95. P. sz., Baus-talge-webe kontra Bizottság ügyben 1998. december 17-én hozott ítélet (EBHT 1998., I-8417. o.) 58. pontja, a Bizottság kontra Anic Partecipazioni ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 18. lábjegyzetben) 135. pontja, a Hüls kontra Bizottság ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 18. lábjegyzetben) 154. pontja, a Montecatini kontra Bizottság ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 26. lábjegyzetben) 179. pontja, valamint a C-2/01. P. és C-3/01. P. sz., BAI és Bizottság kontra Bayer egyesített ügyekben 2004. január 6-án hozott ítélet (EBHT 2004., I-23. o.) 62. pontja.

a közvetett bizonyítékot is megfelelőnek tekintette⁵⁵.

sának kérdéséről van szó⁵⁹, hanem a *bizonyítékok megkövetelt szintjének* kérdéséről⁶⁰.

79. Ezzel szemben a Bíróság egyértelművé tette, hogy az EK-Szerződés 86. cikkének (jelenleg az EK 82. cikk) nemzeti hatóságok általi alkalmazására alapvetően a nemzeti jog érvényes⁵⁶, éspedig annyiban, amennyiben az EK-Szerződés 86. cikke megsértésének bizonyításáról van szó⁵⁷. Nincs látható oka annak, hogy miért vonatkozna más az EK 81. cikkre (akkoriban EK-Szerződés 85. cikkére)⁵⁸, mégpedig attól függetlenül, hogy a bizonyítási kérdések anyagi vagy eljárási jogi természetűek-e.

81. A bizonyítékoknak a nemzeti eljárásban megkövetelt szintje továbbra sincs közösségi jogilag szabályozva. Ez akkor mutatkozik meg különösen világosan, ha a 2. cikket az 1/2003 rendelet preambulumának fényében szemléljük. Amint ugyanis az (5) preambulumbekzdés világossá teszi, a rendelet nem érinti a bizonyítási eljárásokra vonatkozó nemzeti szabályokat. A közösségi jog így nem akadályozza a nemzeti bíróságokat, hogy az EK 81. és 82. cikk alkalmazása során a bizonyítékok megkövetelt szintjét a mindenkori belső jog szerint határozzák meg, és nincs jelentősége annak sem, hogy a bizonyítékok megkövetelt szintjének kérdését az anyagi jog részének vagy az eljárásjog részének tekintjük.

80. Időközben az 1/2003 rendelet 2. cikke ugyan kifejezett közösségi jogi szabályozást tartalmaz a *bizonyítási teher* vonatkozásában, amely az EK 81. és 82. cikk nemzeti eljárásban való alkalmazása során is érvényesül. A jelen ügyben lévőhöz hasonló okozati összefüggés vélelmezésénél – eltérően attól, ahogy a Bizottság véli – azonban nem a bizonyítási teher vagy a bizonyítási teher megfordítá-

82. Mindenesetre a nemzeti bíróságnak a belső jogi rendelkezések és alapelvek alkalmazása során a bizonyítékok megkövetelt

55 – Lásd többek között az Aalborg Portland és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 27. lábjegyzetben) 81. pontját, valamint az utóbbi időből a C-403/04. P. és C-405/04. P. sz., Sumitomo Metal Industries és Nippon Steel kontra Bizottság egyesített ügyekben 2007. január 25-én hozott ítélet (EBHT 2007., I-729. o.) 47. pontját, valamint a Coop de France Bétail et Viande kontra Bizottság ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 27. lábjegyzetben) 88. pontját.

56 – A GT-Link ügyben hozott ítélet (hivatkozva az 53. lábjegyzetben) 23. pontja.

57 – A GT-Link ügyben hozott ítélet (hivatkozva az 53. lábjegyzetben) 26. pontja.

58 – Lásd ebben az értelemben a C-60/92. sz. Otto-ügyben 1993. november 10-én hozott ítélet (EBHT 1993., I-5683. o.) 14. pontját.

59 – A Hüls kontra Bizottság ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 18. lábjegyzetben) 155. pontja és a Montecatini kontra Bizottság ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 26. lábjegyzetben) 181. pontja.

60 – A *bizonyítékok megkövetelt szintjéből* derül ki, hogy valamely tény milyen feltételek mellett tekintendő bizonyítottnak. Meg kell különböztetni a – jelen ügyben nem vitatott – *bizonyítási tehertől*. A bizonyítási teher szerint alakul egyrészt, hogy kinek kell előadni a tényeket és adott esetben az ehhez szükséges bizonyítási eszközöket (*szubjektív vagy formális bizonyítási teher*, bizonyításvetési tehernek is nevezik); másrészt a bizonyítási teher elosztásából következik, hogy ki viseli a tényállás felderíthetetlenségének, illetve az állítás bizonyíthatatlanságának kockázatát (*objektív vagy anyagi bizonyítási teher*). Kiegészítőleg lásd okfejtésemet: J. Kokott: *Beweislastverteilung und Prognoseentscheidungen bei der Inanspruchnahme von Grund- und Menschenrechten*, Berlin/Heidelberg 1993., 12. és azt követő oldalak.

szintje tekintetében be kell tartania bizonyos közösségi jogi minimumkövetelményeket, amelyek egyrészt az egyenértékűség elvéből, másrészt a tényleges érvényesülés elvéből, harmadrészt pedig a közösségi jog általános alapelveiből következnek⁶¹.

Szerződés versenyjogi szabályainak érvényesülését nem lehetetleníthetik el vagy nem nehezíthetik meg túlzottan. Ezenkívül a nemzeti jognak a közösségi jog megsértése esetén hatékony, arányos és elrettentő szankciókról kell gondoskodnia⁶².

83. Ami először is az *egyenértékűség elvét* illeti, úgy a bizonyosság fokára vonatkozó nemzeti alapelvek nem lehetnek kedvezőlebbek azoknál, mint amelyek a nemzeti versenyjog szerinti megfelelő eljárásokban alkalmazásra kerülnek. A jelenlegihez hasonló ügy tekintetében ez azt jelenti, hogy a nemzeti versenyhatóságra az EK 81. cikk megsértésének bizonyítása tekintetében nem vonatkozhat magasabb bizonyítási kötelezettség, mint ami az Mw 6. cikke megsértésének bizonyítása tekintetében vonatkozna rá. A jelen ügyben – mint látható – az egyenértékűség elve nem jelent problémát.

84. Ami ezek után a *tényleges érvényesülés elvét* illeti, a bizonyítékok megkövetelt szintjére vonatkozó nemzeti alapelvek az EK-

85. Ebben az összefüggésben különösen azt kell megfontolni, hogy az EK 81. és EK 82. cikk versenyjogi szabályai 2004. május 1-je⁶³ óta decentralizált rendszerben kerülnek alkalmazásra, amely főként a nemzeti hatóságok és bíróságok együttműködésére van utalva⁶⁴. Ennek során meghatározó jelentőségű, hogy a versenyszabályoknak a Közösségen belüli egységes alkalmazása biztosítva marad. Nemcsak a vállalkozásokra az európai belső piacon vonatkozó azonos versenyfeltételek alapvető céljával, hanem a fogyasztói érdekek egész Közösségben való azonos védelmének kívánalmával is ellentétes lenne, ha az EK 81. és EK 82. cikk szerinti versenyjogi

61 – Lásd egyrészt az 1/2003 rendelet (5) preambulumbekzdése végének megfogalmazását, mely szerint a belső jogi szabályoknak és kötelezettségeknek a közösségi jog általános elveivel összeegyeztethetőnek kell lenniük; lásd másrészt az állandó ítélkezési gyakorlatot a 33/76. sz. Rewe-Zentralfinanz és Rewe-Zentral ügyben 1976. december 16-án hozott ítélet óta (EBHT 1976., 1989. o., 5. pont), az egyenértékűség elvének és a tényleges érvényesülés elvének a versenyjogi eljárásokban való jelentősége tekintetében különösen a GT-Link ügyben hozott ítélet (hivatkozva az 53. lbjegyzetben) 26. pontját, a C-453/99. sz., Courage és Crehan ügyben 2001. szeptember 20-án hozott ítélet (EBHT 2001., I-6297. o.) 29. pontját, a C-295/04–C-298/04. sz., Manfredi és társai egyesített ügyekben 2006. július 13-án hozott ítélet (EBHT 2006., I-6619. o.) 62. és 71. pontjait, valamint a C-421/05. sz. City Motors Groep ügyben 2007. január 18-án hozott ítélet (EBHT 2007., I-653. o.) 34. pontját.

62 – Állandó ítélkezési gyakorlat a 68/88. sz., Bizottság kontra Görögország ügyben 1989. szeptember 21-én hozott ítélet óta (EBHT 1989., 2965. o., 23. és 24. pont); lásd például a C-387/02., C-391/02. és C-403/02. sz., Berlusconi és társai ügyben 2005. május 3-án hozott ítélet (EBHT 2005., I-3565. o.) 65. pontját, valamint a C-212/04. sz., Adeneler és társai ügyben 2006. július 4-én hozott ítélet (EBHT 2006., I-6057. o.) 94. pontját.

63 – Ez a dátum jelzi az 1/2003 rendelet szerinti modernizált kartell eljárási jogra való áttérést (lásd 45. cikkének (2) bekezdését).

64 – Lásd ehhez különösen az 1/2003 rendelet (4), (6), (7), (8), (21) és (22) preambulumbekzdését. A 2004. május 1-jei előtti időre is hangsúlyozta már a Bíróság a lojalitási kötelezettséget, amely a versenyjog területén vonatkozik a nemzeti bíróságokra (a C-344/98. sz., Masterfoods és HB ügyben 2000. december 14-én hozott ítélet [EBHT 2000., I-11369. o.] 49. pontja).

szabályok végrehajtása során túlzottan nagy eltérések lennének a tagállamok hatóságai és bíróságai között. Ezért az EK 81. és EK 82. cikk egységes alkalmazásának célja vezérfonalként vonul végig az 1/2003 rendeleten⁶⁵.

86. Ez bizonyára nem jelent olyan kényszert a tagállamokra nézve, hogy a bizonyítékoknak a belső jog szerint megkövetelt szintjét az EK 81. cikk megsértésének megállapítása esetén minden részletében a bizonyítékok azon szintjéhez igazítsák, amelyet a közösségi bíróságok megkövetelnek, ha a Bizottság EK 81. cikk szerinti határozatainak jogszerűségét vizsgálják. Amint az 1/2003 rendelet (5) preambulumbekzdése mutatja, a közösségi jogalkotó ennyiben a tagállami gyakorlatok bizonyos eltéréseit tudatosan figyelembe vette⁶⁶. Ezek – amint a KPN jogosan hangsúlyozza – egy decentralizált végrehajtási rendszer velejárói.

87. Azonban a tényleges érvényesülés elvével összeegyeztethetetlen lenne, ha a nemzeti bíróságok olyan magas követelményeket állítanának az EK 81. vagy EK 82. cikk megsértésének a nemzeti versenyhatóságok vagy

magán felperesek általi bizonyításával szemben⁶⁷, hogy az ilyen bizonyítás túlságosan megnehezülne, vagy gyakorlatilag lehetlenné válna. A nemzeti bíróságok a versenyjogi szabályok megsértésének megállapítása során különösen a bizonyítás tipikus sajátosságait nem hagyhatják figyelmen kívül.

88. E sajátosságok közé tartozik, hogy az esetek nagy részében a versenyellenes magatartás vagy megállapodás létezését bizonyos egybeesésekből és ténykörülményekből kell kikövetkeztetni, amelyek együtt figyelembe véve, más összefüggő magyarázat hiányában a versenyjogi szabályok megsértésének bizonyítékául szolgálhatnak⁶⁸. Azok a tevékenységek ugyanis, amelyekre e magatartások és megállapodások irányulnak, általában titkosan folynak le, a találgozókat titkosan tartják, továbbá az erre vonatkozó dokumentáció a legminimálisabbra szorítkozik⁶⁹.

65 – Lásd különösen az 1/2003 rendelet 3. cikkének (1) és (2) bekezdését. Emellett például a rendelet 11. és 16. cikkeire, valamint (1), (14), (17), (19), (21) és (22) preambulumbekzdéseire kell utalni.

66 – Az ítélkezési gyakorlat már korábban is hasonló volt; lásd az Otto-ügyben hozott ítélet (hivatkozva az 58. lábjegyzetben) 14. pontjának utolsó mondatát, valamint a GT-Link ügyben hozott ítélet (hivatkozva az 53. lábjegyzetben) 23–26. pontjait.

67 – A versenyjog úgynevezett „private enforcement”-jével kapcsolatban lásd különösen a 61. lábjegyzetben hivatkozott Courage és Manfredi ügyben hozott ítéletet; általában a tényleges érvényesülés elvének a magánjogi igények végrehajtása tekintetében való érvényesüléséhez lásd továbbá a C-230/01. sz. Penycoed-ügyben 2004. január 15-én hozott ítélet (EBHT 2004., I-937. o.) 36. és 37. pontját.

68 – Az EK 81. cikkhez lásd például az Aalborg Portland és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 27. lábjegyzetben) 57. pontját, a Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied kontra Bizottság ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 27. lábjegyzetben) 94. és 135. pontjait, a C-113/04. P. sz., Technische Unie kontra Bizottság ügyben 2006. szeptember 21-én hozott ítélet (EBHT 2006., I-8831. o.) 165. pontját, valamint a Sumitomo Metal Industries és Nippon Steel kontra Bizottság ügyben hozott ítélet (hivatkozva az 55. lábjegyzetben) 51. pontját; az EK 82. cikkhez lásd például a 110/88., 241/88. és 242/88. sz., Lucazeau és társai ügyben 1989. július 13-án hozott ítélet (EBHT 1989., 2811. o.) 25. pontját, valamint a GT-Link ügyben hozott ítélet (hivatkozva az 53. lábjegyzetben) 42. pontját.

69 – Az Aalborg Portland és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 27. lábjegyzetben) 55. pontja és a Sumitomo Metal Industries és Nippon Steel kontra Bizottság ügyben hozott ítélet (hivatkozva az 55. lábjegyzetben) 51. pontja.

89. Nem utolsósorban a versenyjogi szabályok megsértése esetén a bizonyítás ezen sajátosságainak velejárója, hogy a bizonyító hatóság vagy magánjogi jogalany számára lehetségesnek kell lennie tapasztalati tételek alapján tipikus történésekből bizonyos következtetéseket levonni. Ezután az ellenérdekű fél – normális esetben a versenykorlátozással vádolt vállalkozás – dolga, hogy ezeket a *prima facie* levont, tapasztalati tételeken és tipikus történéseken alapuló következtetéseket megalapozott ellenbizonyítékok előterjesztésével megcáfolja, máskülönben az ilyen következtetések eleget tesznek a bizonyítási teher követelményének⁷⁰. Más szóval a bemutatási teher kölcsönhatására kerül sor, ami megelőzi az objektív bizonyítási teher kérdését⁷¹.

90. A Bíróság által az összehangolt magatartások tekintetében elismert, összehangolás és piaci magatartás közötti okozati összefüggés sem más, mint egy tipikus történésekből tapasztalati tételek alapján levont, elfogadott következtetés. Ha ugyanis bizonyított, hogy két vagy több vállalkozás között összehangolásra került sor, és később ezek a vállalkozások éppen ennek az összehangolásnak megfelelő piaci magatartást tanúsítanak, akkor nyilván-

váló az összehangolás és a magatartás közötti okozati összefüggés feltételezése, kivéve, ha a vállalkozások piaci magatartásukra nézve ellenbizonyíték előterjesztésével más megalapozott magyarázatot adnak elő⁷².

91. Ha tehát, mint a jelen ügyben, a versenytársak a szerződéses kereskedői jutalékok lehetséges csökkentéséről információt cserélnek, és ennek következtében valóban többé-kevésbé párhuzamosan ilyen csökkentést hajtanak végre, úgy más elfogadható magyarázat hiányában szokatlan lenne azt vélelmezni, hogy a nevezett információcsere legalább részben nincs okozati összefüggésben a piaci magatartásukkal⁷³. Mivel normális esetben abból kell kiindulni, hogy az egyzetetesen részt vevő vállalkozások, amelyek aktívak maradnak a piacon, figyelembe veszik a versenytársaikkal cserélt információkat piaci magatartásuk meghatározásához⁷⁴.

70 – Ebben az értelemben lásd az Aalborg Portland és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 27. lábjegyzetben) 79. pontját; hasonlóképpen már a Lucazeau és társai ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 68. lábjegyzetben) 25. pontja.

71 – Lásd ehhez a Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied kontra Bizottság ügyben (hivatkozva a 27. lábjegyzetben) 2005. december 8-án ismertetett indítványom 73. pontját.

72 – Ebben az értelemben lásd a Bizottság kontra Anic Partecipazioni ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 18. lábjegyzetben) 121. és 126. pontjait és a Hüls kontra Bizottság ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 18. lábjegyzetben) 162. és 167. pontjait; lásd ezen kívül az indítvány 66. pontját, valamint a 45. lábjegyzetben hivatkozott ítélkezési gyakorlatot.

73 – Lásd ehhez ismét az indítvány 64–71. pontjait.

74 – A Bizottság kontra Anic Partecipazioni ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 18. lábjegyzetben) 121. pontja és a Hüls kontra Bizottság ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 18. lábjegyzetben) 162. pontja.

92. Végül emlékeztetni kell arra, hogy a nemzeti hatóságok és bíróságok az EK 81. és EK 82. cikk megsértésének felderítése és szankcionálása során kötvé vannak a közösségi jog általános alapelveihez és különösen a közösségi szinten elismert alapjogokhoz⁷⁵. A versenyjogi szabályok megsértésének szankcionálására irányuló eljárásban alkalmazandó alapjogok közé tartozik az ártatlanság véelme⁷⁶; ez a tagállamok közös alkotmányos hagyományának része és egyébként levezethető az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló európai egyezmény⁷⁷ 6. cikkének (2) bekezdéséből; legutóbb bekerült az Európai Unió Alapjogi Chartája⁷⁸ 48. cikkének (1) bekezdésébe is.

tételek alapján bizonyos következtetéseket vonnak le, és az érintett vállalkozás szabadon megcáfolhatja ezeket a következtetéseket⁷⁹. A klasszikus büntetőeljárás is elismeri a közvetett bizonyítékot és a tapasztalati tételekre való hivatkozást.

94. Összefoglalva:

93. Nem tekinthető azonban az ártatlanság véelme megsértésének, ha a versenyjogi eljárásban tipikus történésekből tapasztalati

A nemzeti bíróság előtti eljárásban az EK 81. cikk megsértésének bizonyítása tekintetében a bizonyítékok megkövetelt szintjére a mindenkori belső jog irányadó, melynek során az egyenértékűség és a tényleges érvényesülés elvét, valamint a közösségi jog általános alapelveit figyelembe kell venni.

75 – A C-292/97. sz., Karlsson és társai ügyben 2000. április 13-án hozott ítélet (EBHT 2000., I-2737. o.) 37. pontja és a C-303/05. sz. *Advocaten voor de Wereld* ügyben 2007. május 3-án hozott ítélet (EBHT 2007., I-3633. o.) 45. pontja; lásd az Európai Unió Alapjogi Chartája 51. cikkének (1) bekezdését is.

76 – A Hüls kontra Bizottság ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 18. lábjegyzetben) 149. és 150. pontjai, valamint a Montecatini kontra Bizottság ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 26. lábjegyzetben) 175. és 176. pontjai.

77 – Kelt Rómában, 1950. november 4-én.

78 – Az Európai Unió Alapjogi Chartáját először 2000. december 7-én Nizzában (HL 2000., C 364., I. o.), majd 2007. december 12-én Strasbourgban (HL 2007., C 303., I. o.) ismét ünnepélyesen proklamálták. Ugyan még nincs az elsődleges joghoz hasonló kötelező jogi hatása, jogforrásként azonban felvilágosítással szolgál a közösségi jogilag garantált alapjogokról; lásd ehhez a C-540/03. sz., *Parlament kontra Tanács „Familienzusammenführung”* ügyben 2006. június 27-én hozott ítélet (EBHT 2006., I-5769. o.) 38. pontját, és ugyanazon ügyben 2005. szeptember 8-án tett indítványom 108. pontját, továbbá a C-432/05. sz. *Unibet* ügyben 2007. március 13-án hozott ítélet (EBHT 2007., I-2271. o.) 37. pontját.

A tényleges érvényesülés elve szerint az EK 81. cikk megsértésének bizonyításával szemben nem állíthatók olyan magas követelmények, hogy az ilyen bizonyítás túlságosan megnehezülne, vagy gyakorlatilag lehetetlenné válna. A nemzeti bíróságok a versenyjogi szabályok megsértésének megállapítása

79 – Lásd ebben az értelemben a Hüls kontra Bizottság ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 18. lábjegyzetben) 155. pontját és a Montecatini kontra Bizottság ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 26. lábjegyzetben) 181. pontját, miszerint egy ilyen eljárásban nem látható a bizonyítási teher nem megengedett megfordítása.

során különösen a bizonyítás tipikus sajátosságait nem hagyhatják figyelmen kívül, és meg kell engedniük a tipikus történések megítélése során a tapasztalati tételekre való hivatkozást.

hangolásra is, amely egyszeri alkalommal történt meg, feltéve, hogy az érintett vállalkozás a piacon aktív maradt.

Az érintett vállalkozást terhelő ellenbizonyítás fenntartásával a nemzeti bíróságok előtt is abból kell kiindulni, hogy az egyeztetésen részt vevő vállalkozások, amelyek aktívak maradnak a piacon, figyelembe veszik a versenytársaikkal cserélt információkat piaci magatartásuk meghatározásához.

96. A kérdés háttere az a körülmény, hogy a jelen ügyben a mobil távközlési szolgáltatásokat kínáló holland szolgáltatók képviselői között csak egyetlen egyeztetésre került sor, mégpedig 2001 júniusában.

97. A T-Mobile, a KPN és a Vodafone az okozati összefüggés vélelmében egy szűken értelmezendő kivételt látnak, amelynek a vállalkozások közötti rendszeres összehangolás esetére korlátozottnak kell maradnia, és nem terjeszthető ki az egyszeri összehangolás esetére.

3. A harmadik kérdésről: az okozati összefüggés vélelmének egyszeri összehangolás esetén

98. Nem osztom ezt a véleményt.

95. A második kérdés kiegészítéseképpen a kérdést előterjesztő bíróság harmadik kérdésével lényegében azt szeretné megtudni, hogy az összehangolás és a piaci magatartás közötti okozati összefüggés vélelmének csak olyan összehangolásra alkalmazható-e, amely hosszabb időn át tart, vagy olyan össze-

99. Az ítéletekből, amelyekben a Bíróság elismerte az okozati összefüggés vélelmét, nem vehető ki sem az, hogy ezen vélelem esetén a főszabály alóli kivételről lenne szó, sem az, hogy kizárólag a vállalkozások közötti rend-

szeres vagy mindenesetre többszöri összehangolt magatartás esetére lenne alkalmazandó. Az okozati összefüggés vélelme a Bíróság által választott megfogalmazás szerint sokkal inkább tekinthető főszabálynak. A vélelem ugyanis teljesen általánosan „érvényesül”, és csak egy korlátozás alá esik: az érintett vállalkozást terhelő ellenbizonyítással megdönthető⁸⁰.

100. A Bíróság ezt követő utalása a hosszú időn keresztül rendszeresen megvalósuló összehangolásra nem jelenti az okozati összefüggés vélelmének további korlátozását. Ellenkezőleg, úgy kell érteni, hogy az okozati összefüggés vélelmét csak megerősíti, ha a vállalkozások hosszú időn keresztül rendszeresen összehangolták magatartásukat. Ez már a Bíróság által választott megfogalmazásból is következik: „[e]z még inkább így van abban az esetben, ha [...]”⁸¹.

101. Az Elsőfokú Bíróság T-Mobile által idézett ítélkezési gyakorlatából⁸² – amelyben a tényállás szerint több versenykorlátozó célú ülésen való részvételtől volt szó – sem tudom

az okozati összefüggés vélelmének általános korlátozását kiolvasni.

102. Ha Cosmas főtanácsnok előtt az Anic Partecipazioni ügyben az egy ülésen való részvétel és az ülések sorozatán való részvétel közötti, általa elvégzett különbségtétellel⁸³ egy kevésbé tág okozati összefüggési vélelem lebegett, úgy mindenesetre a Bíróság e pontban nem követte az álláspontját.

103. Hozzáteszem, hogy az okozati összefüggés vélelmének a hosszú időn keresztül rendszeresen megvalósuló összehangolásra való korlátozása érdemben sem szükséges. Véleményem szerint ugyanis nincs olyan általános tapasztalati tétel, miszerint a vállalkozások közötti egyszeri információcsere nem vezethet a piaci magatartásuk versenykorlátozó összehangolására, és csak hosszú időn keresztül rendszeresen megvalósuló kapcsolat teszi ezt lehetővé⁸⁴. Ennek megfelelően az eljárás néhány résztvevője által felhívott ártatlanság vélelme sem követeli meg, hogy az egyszeri összehangolás esetét az okozati összefüggés tekintetében másként kezeljük, mint a rendszeres és hosszú időn keresztül megvalósuló összehangolás esetét.

80 – A Bizottság kontra Anic Partecipazioni ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 18. lábjegyzetben) 121. pontjának első mondata és a Hüls kontra Bizottság ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 18. lábjegyzetben) 162. pontjának első mondata.

81 – A Bizottság kontra Anic Partecipazioni ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 18. lábjegyzetben) 121. pontjának második mondata és a Hüls kontra Bizottság ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 18. lábjegyzetben) 162. pontjának második mondata.

82 – A T-202/98., T-204/98. és T-207/98. sz., Tate & Lyle és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2001. július 12-én hozott ítélet (EBHT 2001., II-2035. o.) 66. pontja.

83 – Cosmas főtanácsnok Bizottság kontra Anic Partecipazioni ügyben (hivatkozva a 18. lábjegyzetben) 1997. július 15-én tett indítványának 56. pontja.

84 – Ennek megfelelően az ítélkezési gyakorlatban elismert, hogy az EK 81. cikk megsértése elszigetelt cselekvésből, cselekvések sorozatából vagy ismétlődő magatartásból is következhet; lásd a Bizottság kontra Anic Partecipazioni ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 18. lábjegyzetben) 81. pontját és az Aalborg Portland és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 27. lábjegyzetben) 258. pontját.

104. Ahogy a holland kormány jogosan előadja, az összehangolás tárgyától és a mindenkori piaci körülményektől függ, hogy milyen gyakran, milyen időközönként és milyen formában kell a versenytársaknak egymással felvenni a kapcsolatot, hogy piaci magatartásukat összehangolják.

105. Ha az érintett vállalkozások kartell hoznak létre a tartós összehangolás komplex, kidolgozott rendszerével, piaci magatartásuk számos aspektusára tekintettel, úgy a hosszabb időn keresztüli rendszeres kapcsolatfelvétel szükséges lehet. Ha ellenben – mint a jelen ügyben – egy bizonyos pontokat érintő összehangolást céloznak meg egyetlen versenyparaméterre vonatkozó piaci magatartásuk egyszeri kiigazítása tekintetében, úgy már a versenytársak közötti egyszeri kapcsolatfelvétel is elég alapot szolgáltathat az érintett vállalkozások által elérni kívánt versenykorlátozó cél megvalósításához, valamint ahhoz, hogy ez okozati összefüggésben álljon későbbi piaci magatartásukkal.

106. Egyedül az a körülmény tehát, hogy csak egyszeri kapcsolatfelvételre került sor, nem szükségképpen jelenti, hogy a bizonyíték gyenge. Sokkal inkább kizárólag az a döntő, hogy a kapcsolatfelvétel – legyen az akár egyetlen információcsere egyetlen ülés alkalmával – a konkrét esetben lehetővé teszi-e az érintett vállalkozásoknak, hogy piaci magatartásukat valóban összehangolják, és ezzel a kockázatokkal teli versenyt tudatosan helyettesítsék egymás közötti gyakorlati együttműködéssel. A jelen ügyben a Bíróság rendelkezésére áll minden információ arra utal, hogy így történt, mivel már egyszeri kapcsolatfelvétel után valóban a szerződéses

kereskedői alapjuttalékok csökkentésére került sor.

107. A versenytársak közötti kapcsolatfelvételek száma és gyakorisága mindazonáltal a versenyjogi szabályok megsértésének tartamára és súlyosságára utaló jel lehet. Ekkor az esetleges bírság nagyságának kiszámításánál kell figyelembe venni⁸⁵, és adott esetben befolyással lehet harmadik személyek esetleges kártérítési igényeinek nagyságára is, többek között akkor, ha az alkalmazandó nemzeti jogrendszer szerint büntető jellegű bírságot kell biztosítani⁸⁶.

108. Összefoglalva:

Ha csak egyszeri összehangolásra került is sor a versenytársak között, akik továbbra is aktívak a piacon, megdönthetően vélemezhető, hogy ez az összehangolás kihatott a piaci magatartásukra. Különösen akkor érvényesül ez a vélelem, ha a vita tárgya egy bizonyos pontokat érintő összehangolás a versenytársak piaci magatartásuk egyszeri kiigazítása tekintetében egyetlen versenyparaméterre vonatkozóan.

85 – Közösségi szinten ez kifejezetten az 1/2003 rendelet 23. cikkének (3) bekezdéséből következik.

86 – Lásd ehhez a Manfredi és társai ügyben hozott ítélet (hivatkozva a 61. lábjegyzetben) 92. pontját.

VI – Véggövetkeztetések

109. A fenti megfontolások fényében azt javaslom a Bíróságnak, hogy a College van Beroep voor het bedrijfsleven kérdéseit a következőképpen válaszolja meg:

- 1) a) Az összehangolt magatartás az EK 81. cikk (1) bekezdése értelmében vett versenykorlátozó célra irányul, ha tartalma és célja szerint, valamint a jogi és gazdasági összefüggések figyelembevételével konkrétan alkalmas arra, hogy a közös piacon belüli verseny megakadályozásához, korlátozásához vagy torzításához vezessen. A verseny ilyen megakadályozásának, korlátozásának vagy torzításának tényleges bekövetkezése éppoly kevésbé lényeges, mint az összehangolt magatartás közvetlen hatása a fogyasztói árakra.

 - b) A bizalmas üzleti információk versenytársak közötti cseréjéhez versenykorlátozó cél tapad, ha a csere alkalmas arra, hogy a részes vállalkozások által tervbe vett piaci magatartással kapcsolatos fennálló bizonytalanságokat megszüntesse, és így a szabad verseny játékszabályait aláássa.
-
- 2) a) A nemzeti bíróság előtti eljárásban az EK 81. cikk megsértésének bizonyítása tekintetében a bizonyítékok megkövetelt szintjére a mindenkor belső jog irányadó, melynek során az egyenértékűség és a tényleges érvényesülés elvét, valamint a közösségi jog általános alapelveit figyelembe kell venni.

- b) A tényleges érvényesülés elve szerint az EK 81. cikk megsértésének bizonyításával szemben nem állíthatók olyan magas követelmények, hogy az ilyen bizonyítás túlságosan megnehezülne, vagy gyakorlatilag lehetetlenné válna. A nemzeti bíróságok a versenyjogi szabályok megsértésének megállapítása során különösen a bizonyítás tipikus sajátosságait nem hagyhatják figyelmen kívül, és meg kell engedniük a tipikus történések megítélése során a tapasztalati tételekre való hivatkozást.
- c) Az érintett vállalkozást terhelő ellenbizonyítás fenntartásával a nemzeti bíróságok előtt is abból kell kiindulni, hogy az egyeztetésen részt vevő vállalkozások, amelyek aktívak maradnak a piacon, figyelembe veszik a versenytársaikkal cserélt információkat piaci magatartásuk meghatározásához.
- 3) Ha csak egyszeri összehangolásra került is sor a versenytársak között, akik továbbra is aktívak a piacon, megdönthetően vélelmezhető, hogy ez az összehangolás kihatott a piaci magatartásukra. Különösen akkor érvényesül ez a vélelem, ha a vita tárgya egy bizonyos pontokat érintő összehangolás a versenytársak piaci magatartásuk egyszeri kiigazítása tekintetében egyetlen versenyparáméterre vonatkozóan.